

Ορθόδοξη Εκκλησία και Φυσικό Περιβάλλον

(Μια αλλιώτικη ματιά έναντι του οικολογικού προβλήματος με αφορμή την «Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος»)

Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε στην καθημερινή περιφερειακή εφημερίδα της Στερεάς Ελλάδας "Λαμιακός Τύπος" με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος στις 4 Ιουνίου 2008

Ημέρα αφιερωμένη στο φυσικό περιβάλλον η 5^η Ιουνίου και ο Ο.Η.Ε., οι εθνικές κυβερνήσεις, τα πολιτικά κόμματα, όπως και οι ανά τον κόσμο οικολογικές οργανώσεις θα επιχειρήσουν, και καλώς, να αναδείξουν το μέγεθος της μόλυνσης και ενδεχομένως της καταστροφής του σε πολλές περιοχές του πλανήτη μας. Πώς, όμως, αντιλαμβάνεται την οικολογική κρίση η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία; Ποιους θεωρεί (συν)υπεύθυνους για την κακομεταχείριση και την καταδυνάστευση της κτίσης; Ποιος είναι ο θεολογικός της λόγος έναντι της υλικής δημιουργίας και ιδιαίτερα έναντι του φυσικού περιβάλλοντος; Πρόκειται για μερικά από τα καίρια ερωτήματα, τα οποία θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε, επιδιώκοντας κυρίως να καταθέσουμε μια άλλη μαρτυρία, μια χριστιανική μαρτυρία και πρόταση. Και αυτό γιατί ακόμα και εμείς οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, ενώ δικαιολογημένα, πολλές φορές, καυχιόμαστε ότι νοιαζόμαστε για τη σωτηρία του περιβάλλοντος, ωστόσο στην πράξη αγνοούμε ή αδιαφορούμε για τις συνέπειες των λανθασμένων επιλογών μας. Το «κλάμα», όμως, της κτίσης είναι τόσο εκκωφαντικό, ώστε ο κάθε άνθρωπος και ιδιαίτερα ο χριστιανός, να μην μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν τον «ξυπνάει», όπου και αν κατοικεί, ακόμα και στις πιο απόμερες γωνιές της γης.

Θα ξεκινήσουμε, λοιπόν, αυτή τη χαρτογράφηση του οικολογικού προβλήματος, προσεγγίζοντας, αρχικά, τη βιβλική σχέση, υπό το φως της ορθόδοξης θεολογίας, ανάμεσα στο τρίπτυχο Θεός - άνθρωπος - κόσμος. Ο Θεός, σύμφωνα με τη βιβλική διήγηση περί δημιουργίας, δημιουργεί τον κόσμο και τον άνθρωπο από ελευθερία και αγάπη. Η εξελικτική πορεία, η οποία ακολουθείται κατά τη δημιουργία, δηλαδή από τα απλούστερα στα συνθετότερα και από τα ατελέστερα στα τελειότερα, αποκαλύπτει έναν κόσμο, ο οποίος κατασκευάστηκε με σοφία, σχέδιο και σκοπιμότητα: *«καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν»* (Γεν. 1,31).

Ο άνθρωπος, όμως, εκτός από την κατά τεκμήριο τελειότητα, την οποία φέρει ως «κατ' εικόνα» Θεού προσωπική δημιουργία, έχει και στενή σχέση με τον υλικό κόσμο, αφού και οι δύο έχουν ως δομικό στοιχείο την ύλη. Επιπλέον, ο άνθρωπος φαίνεται ότι στην πρωταρχική κατάστασή του, δηλαδή στον Παράδεισο, ήταν «ομοτράπεζος των ζώων» και μοιράζονταν την ίδια τροφή, δηλαδή τα χόρτα και τα φυτά, με το ζωικό βασίλειο: «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν» (Γεν. 1,29). Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ξεκάθαρα ότι στην πρωταρχική κατάσταση ούτε ο άνθρωπος βρισκόταν σε διάσταση και εχθρότητα με τα ζώα ούτε τα ζώα επιβουλεύονταν τον άνθρωπο, τα οποία, όπως και ο άνθρωπος, ήταν χορτοφάγα.

Ωστόσο, ο άνθρωπος προικίζεται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δημιουργικότητας, του λόγου, της ελευθερίας και τη μεγάλη δωρεά να εξουσιάζει στο διηνεκές ολόκληρη την κτιστή δημιουργία: «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς» (Γεν. 1,26-28). Η εντολή, όμως, την οποία λαμβάνει ο άνθρωπος είναι να διοικήσει τον κόσμο, **«όχι με οποιοδήποτε τρόπο, αλλά με τον ίδιο τρόπο -και για λογαριασμό- του Θεού»** (Αγόρας Κ.). Πρόκειται για μια εξουσία, η οποία είναι στην ουσία ένα είδος διακονίας, κατά το πρότυπο του Ιησού Χριστού, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος καλείται έμπρακτα να εκδηλώσει αισθήματα συμπάθειας, αγάπης και αυτοθυσίας για την κτίση. Ο άνθρωπος παρεμβάλλεται ανάμεσα στον Τριαδικό Θεό και στην υλική δημιουργία και αυτό τον κάνει συνυπεύθυνο όχι μόνο για τη δική του πτώση, αλλά και για την πτωτική πορεία ολόκληρης της κτίσης.

Παρατηρούμε, όμως, τη διαφορετική αντίληψη, η οποία υπάρχει στον άνθρωπο πριν και μετά την πτώση, δηλαδή την προσωπική και υπαρκτική αλλοτρίωσή του, η οποία εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους, όπως:

- ❖ Το γεγονός ότι ο άνθρωπος καθιστά τον εαυτό του έσχατο κέντρο αναφοράς της δημιουργίας, από μεθόριο, γεφυροποιό, τον οποίο ο Θεός είχε (εγ)καταστήσει.

- ❖ Τη διατάραξη των αρμονικών σχέσεων με τη φύση. Ο Άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, κάνει λόγο για ηθελημένη άρνηση της φύσης να υποταγεί στον παραβάτη άνθρωπο.
- ❖ Τη μετατροπή της αρχικής σχέσης διαλόγου και επικοινωνίας μεταξύ Θεού - ανθρώπου - κτίσης σε μονόλογο, σύγκρουση και τελικά θάνατο.

Η απαλλαγή, έτσι, από τις συνέπειες της πτώσης, δηλαδή τη φθορά και το θάνατο, δεν είναι κατορθωτή παρά μόνο μέσα από την ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού. Ο άνθρωπος, άλλωστε, όπως προαναγγέλθηκε από τους Προφήτες, τους Κριτές και τους Δικαίους στην Παλαιά Διαθήκη, ανέμενε, όπως και η κτίση, τη σωτηρία από τη φθορά και το θάνατο στο πρόσωπο του Μεσσία. Ο Θεός Πατέρας αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να αποστείλει τον Θεό Υιό του, τον Ιησού Χριστό στον κόσμο και Εκείνος γίνεται ένας από εμάς, για να καταστεί δυνατή η σωτηρία του ανθρώπου και η ανακαίνιση της κτίσης. Μ' αυτόν τον τρόπο ο Τριαδικός Θεός επιβεβαιώνει ότι η **δημιουργία** Του ποτέ δεν έπαψε να είναι «καλή λίαν» και συγχρόνως ότι ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε στις δικές της έμφυτες δυνάμεις. Η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία μέσα από την ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού (δια)βλέπει την αποκατάσταση των αρμονικών σχέσεων μεταξύ ανθρώπου και κτίσης με τον Τριαδικό Θεό και συγχρόνως τη δυνατότητα του ανθρώπου να ξαναβρεί τον αρχικό του προσανατολισμό σε σχέση με την υλική δημιουργία και ειδικότερα με το φυσικό περιβάλλον.

Ο «καινούριος» εν Χριστώ άνθρωπος δεν καταδυναστεύει πλέον τη φύση, αλλά προσφέρεται με αγάπη, θυσία και ανιδιοτέλεια, για να τη διακονήσει. Δεν αρνείται το ρόλο του ως συνδημιουργός του Θεού, τον οποίο διέκοψε η κατάσταση της πτώσης. Με την ενανθρώπιση, το τρίπτυχο των σχέσεων Θεός – άνθρωπος – κόσμος αποκαθίσταται. Κατά τον ίδιο τρόπο, ο χριστιανός εκδηλώνει σεβασμό προς την ύλη και τον υλικό κόσμο, αφού ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός έγινε ύλη, χωρίς όμως να τη θεοποιεί ή να την ειδωλοποιεί. Επιπλέον, η «έξοδος» του Ιησού Χριστού από τον κόσμο δε συνοδεύεται από εγκατάλειψη του κόσμου, αλλά από την παρουσία της Εκκλησίας, δηλαδή τη σύναξη του λαού του Θεού αλλά και όλου του σύμπαντος κόσμου «επί το αυτό». Ο Ιησούς Χριστός προσφέρεται από αγάπη στα δημιουργήματά του μέσω της Θείας Ευχαριστίας και τα δημιουργήματα καλούνται να ανταποκριθούν σ' αυτή την πρόσκληση με πραγματική αγάπη, διότι η αγάπη είναι η αληθινή τροφή για τους

ανθρώπους. *«Κάτω απ' αυτή την προοπτική η Εκκλησία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η κτίση, που ξαναβρίσκει την ενότητά της και χριστοποιείται»* (Κεσελόπουλος Α.).

Το όραμα, ωστόσο, της καθολικής «χριστοποίησης» της κτίσης, το οποίο εγκαινιάζει η ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού, φαίνεται να υποσκάπτεται από τη σταδιακή αλλαγή πορείας του ανθρώπου έναντι αυτής. Οι ρίζες, φυσικά, της σύγχρονης οικολογικής κρίσης, συνδέονται αναπότρεπτα με τη Χριστιανική Παράδοση του δυτικού πολιτισμού. Η βαθιά, όμως, ανθρωπολογική κρίση και ο βιασμός του φυσικού περιβάλλοντος πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια των νεωτερικών και μετανεωτερικών χρόνων. Σ' αυτό συνέβαλε, κατά γενική ομολογία, ο πολιτισμός της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού, οι οποίοι αντιμετώπισαν την κτίση, όχι ως δημιουργία του άκτιστου και υπερβατικού Θεού, αλλά ως χώρο άσκησης της εξουσίας και της κυριαρχίας του ανθρώπου. *«Έτσι, «οτιδήποτε (...) δεν συμφωνούσε με τον ορθό λόγο, δηλαδή την τετράγωνη λογική και τα μαθηματικά, ήταν για τον άνθρωπο της Αναγέννησεως απορριπτέο, ενώ ταυτόχρονα υιοθετήθηκε ο ωφελιμισμός, η χρησιμοθηρία και η επιβολή στη σχέση με τη φύση και το περιβάλλον»* (Κεσελόπουλος Α.).

Η οικολογική κρίση φθάνει στην αποκορύφωσή της κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής και τεχνολογικής επανάστασης, αλλά και των σύγχρονων επιτευγμάτων της βιοτεχνολογίας. Σήμερα ζούμε στην εποχή του Homo Scientificus (=ο άνθρωπος επιστήμονας), όπου το ήθος εκφυλίζεται στην προσπάθεια του ανθρώπου να ζήσει με τις δικές του ατομικές -αποσπασματικές- δυνάμεις, αποκομμένος και αποστασιοποιημένος από τη χάρη και τις δωρεές του Τριαδικού Θεού. Η κρίση, μάλιστα, στις σχέσεις του με το φυσικό περιβάλλον, εκτός από την υπαρξιακή του γύμνια, *«αποκαλύπτει και ένα είδος εμμονής και επιθυμίας ολοκλήρωσης των συνεπειών του προπατορικού αμαρτήματος στις ακρότατες κοσμικές διαστάσεις του»* (Γιαγκάζογλου Στ.). Οι άνθρωποι δείχνουν σαν να μην επιθυμούν, ιδιαίτερα, την ύπαρξη, καθώς και την παρουσία των ενεργειών του Τριαδικού Θεού στη ζωή τους. Επιχειρούν να πορευτούν και λίγο μόνοι τους· ελπίζουν ότι μπορούν να τα καταφέρουν και χωρίς το Θεό. Οι συνέπειες, ωστόσο, από μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι οδυνηρές. Και αυτό, γιατί η αποστασία του ανθρώπου από το Θεό προκαλεί την «οργή» Του, όπως και στον κατακλυσμό, η οποία, όπως σε κάθε έκφραση ανταρσίας του ανθρώπου, εκδηλώνεται με ποικίλους, αλλά όχι εκδικητικούς, τρόπους.

Οι μεμονωμένες ενέργειες μικρών οργανωμένων ομάδων για τον περιορισμό της οικολογικής κρίσης, φαίνεται να μην έχουν το ανάλογο αντίκρυσμα -και αναφερόμαστε στις ποικίλες οικολογικές πρωτοβουλίες και δράσεις. Και αυτό, γιατί τα σύγχρονα οικολογικά κινήματα στην προσπάθειά τους να ευαισθητοποιήσουν, όσο το δυνατόν περισσότερους πολίτες, αλλά και κυβερνήσεις εθνικών κρατών, κάνουν λόγο για την ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από τον άνθρωπο για λόγους κυρίως πρακτικής χρησιμότητας. Το φυσικό περιβάλλον οφείλει να προστατευθεί, όχι γιατί είναι δημιουργία του Τριαδικού Θεού, η οποία συνδέεται αναπόσπαστα με την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά γιατί είναι αναγκαίο για την επιβίωση της ανθρώπινης ύπαρξης. Η ορθολογιστική και ωφελμιστική αυτή αντίληψη είναι εκείνη όμως, η οποία οδήγησε τον άνθρωπο στο να εκμεταλλεύεται περισσότερο από όσο έπρεπε τους φυσικούς πόρους, να δημιουργεί μεγαλύτερες ανάγκες στην καθημερινή ζωή του, να αναγνωρίζει στην επιστημονική έρευνα απαραίτητη αυταξία και ιερότητα, αφού αυτή συντελούσε στην πρόοδο και στην ευημερία του.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία και Θεολογία απέναντι στο οξύτατο περιβαλλοντικό πρόβλημα δεν μένει ασυγκίνητη και αδιάφορη. Ήδη, από το 1989, με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καθιερώθηκε η 1^η Σεπτεμβρίου, ημέρα έναρξης του εκκλησιαστικού έτους, ως ημέρα προσευχών και δεήσεων από τον άνθρωπο προς το Θεό. Και αυτό για να μας προστατεύει, όχι από τα διάφορα φυσικά και απρόβλεπτα φαινόμενα, αλλά για να μας αποτρέπει από τις καταστροφές, τις οποίες ο ίδιος ο άνθρωπος προξενεί στο φυσικό περιβάλλον του. Συχνές είναι, επίσης, οι οικολογικές πρωτοβουλίες του Οικουμενικού Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου, ο οποίος δεν παραλείπει να επισημαίνει σε κάθε ευκαιρία, ότι δεν είναι πλέον πολυτέλεια ούτε οικολογικός ακτιβισμός η αγάπη μας προς το φυσικό περίγυρό μας. Η αντίληψη όμως, η οποία κυριάρχησε στον πολιτισμό των νεωτερικών και μετανεωτερικών χρόνων, ότι ο κόσμος είναι ένα τυχαίο επεισόδιο της ύλης, δεν μπορεί να εμπνεύσει και να ενεργοποιήσει δραστικά και θυσιαστικά το σύγχρονο εκκοσμικευμένο άνθρωπο προς την κατεύθυνση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Επιπλέον, η Ορθόδοξη Εκκλησία και θεολογία θεωρεί, ότι η έλλειψη εσχατολογικής -τελικής- προοπτικής για το φυσικό περιβάλλον από το σύγχρονο άνθρωπο, απο-

θαρρύνει σωστικές παρεμβάσεις υπέρ της μέριμνας και της προστασίας του.

Το οικολογικό πρόβλημα, όπως και κάθε άλλο πρόβλημα του ανθρώπου, οφείλει να αντιμετωπιστεί στη ρίζα του, η οποία δεν είναι άλλη από το γενικευμένο εγωισμό του, τα συμφέροντα και την αμαρτία. Άλλωστε, το οικολογικό κακό δεν είναι λιγότερο κακό από οποιοδήποτε άλλο ανθρωπολογικό ή κοινωνικό κακό εμφανίζεται μέσα στη ζωή των ανθρώπων, όπως επισημαίνει ο π. Ι. Ζηζιούλας. Ο άνθρωπος οφείλει να αντικρίσει τον κόσμο ως δώρο του Θεού προς αυτόν, για να κατορθώσει έτσι να τον προστατεύσει και συγχρόνως να τον επιστρέψει ευχαριστιακά και δοξολογικά προς Αυτόν. Και αυτό γιατί, όπως αναφέρει ο π. Δ. Στανιλοάε, *«ο κόσμος αυτός είναι δρόμος δεν είναι το τέρμα του δρόμου»*. Ο νυν Οικουμενικός Πατριάρχης κάνει λόγο μάλιστα για ένα νέο ευχαριστιακό, λειτουργικό και ασκητικό ήθος από τη μεριά του ανθρώπου έναντι του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο οφείλει να απορρέει από την ορθή και αρμονική σχέση μεταξύ Θεού - ανθρώπου - κόσμου.

Το ερώτημα, το οποίο τίθεται είναι, αν πρόκειται τελικά, για έναν άλλο τρόπο προσέγγισης της υλικής δημιουργίας, ο οποίος βρίσκεται στον αντίποδα του σύγχρονου καταναλωτικού και ευδαιμονιστικού δυτικού τρόπου ζωής ή για μια ουτοπική θεωρητική ενασχόληση, αποκομμένη από τη λειτουργική, τη μυστηριακή και την ασκητική ζωή της Ορθόδοξης Χριστιανικής Ανατολής. Η απάντηση είναι ότι ασφαλώς και ισχύει το πρώτο. Ο «πιστός» άνθρωπος (υπο)κινούμενος από ελευθερία και αγάπη αναλαμβάνει να προσαγάγει την υλική δημιουργία στο Θεό, ώστε να την καταστήσει και πάλι τόπο «δεσποτείας», τόπο παρουσίας του Τριαδικού Θεού. *«Τα σά ἐκ τῶν σῶν σοί προσφέρομεν κατὰ πάντα καί διά πάντα»* (Θεία Λειτουργία Ι. Χρυσόστομος). Επιπλέον, η Ορθόδοξη Εκκλησία και θεολογία, επιδιώκοντας το διάλογο και την επικοινωνία με το χώρο των φυσικών επιστημών, αλλά και με κάθε καλοπροαίρετο άνθρωπο της οικουμένης, επιθυμεί να συμβάλει στην κοινή και αγωνιώδη προσπάθεια του σύγχρονου ανθρώπου για τη θεραπεία των πληγών της κτίσης. Και αυτό, γιατί η επίλυση των προβλημάτων της μόλυνσης και σε αρκετές περιπτώσεις της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος απαιτεί καθολική εγρήγορση, συμμετοχή και δράση.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία ωστόσο, θεωρεί ότι η ριζική αντιμετώπιση της σύγχρονης οικολογικής κρίσης δεν μπορεί να προέλθει παρά μόνο μέσα από την καλλιέργεια και την υιοθέτηση ενός ευχαρι-

στιακού οικολογικού ήθους. Η κτίση για την Ορθόδοξη Παράδοση παραμένει πάντα η ελεύθερη και χαριστική δημιουργία του άκτιστου και υπερβατικού Θεού, την οποία ο άνθρωπος προ(σ)καλείται ελεύθερα να αναφέρει ευχαριστιακά και δοξολογικά στον Τριαδικό Θεό, για να μην επιστρέψει ξανά στην απόλυτη ανυπαρξία και στο θάνατο. Η Ορθόδοξη Ανατολή μέσα από το λειτουργικό και τον ασκητικό τρόπο ζωής της διασφαλίζει αυτόν τον ευχαριστιακό χαρακτήρα της και παράλληλα διατρανώνει την καθολική οικολογική συνείδησή της. Η πιο μεγάλη μάλιστα επιβεβαίωση της αξίας του υλικού κόσμου από την Εκκλησία είναι η χρησιμοποίηση στη Θεία Ευχαριστία του άρτου και του οίνου, για να γίνουν το Άγιο Σώμα και το Τίμιο Αίμα του ενανθρωπήσαντος Ιησού Χριστού. Τα αντιπροσωπευτικά αυτά αγαθά της υλικής δημιουργίας γίνονται έτσι, εσαεί ο φυσικός σύνδεσμος και ο χώρος συνάντησης μεταξύ Θεού και ανθρώπου, όπως συνέβη και με την ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού.

Αντίστοιχα η μοναχική και ασκητική ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως γνήσια μορφή διαμαρτυρίας απέναντι στην παράχρηση και στην καταναλωτική μανία των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών, είναι μια θετική και αισιόδοξη πρό(σ)κληση για το σύγχρονο εκκοσμικευμένο άνθρωπο. Η ησυχαστική ζωή της Ορθόδοξης Χριστιανικής Ανατολής δεν αποποιείται την αποστολή και την ευθύνη του ανθρώπου μέσα στον κόσμο, όπως αυτή απορρέει από την ρητή εντολή του Θεού *«εργάζεσθαι αὐτόν καί φυλάσσειν»* προς τον πρώτο άνθρωπο. Αντίθετα, αποκαλύπτει και μαρτυρεί, ότι αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί και από τους υπόλοιπους ανθρώπους στον καθημερινό βίο τους. Ο γέροντας **Πορφύριος**, ο οποίος έζησε μάλιστα στην εποχή μας, συνήθιζε να λέγει για τις ομορφιές της φύσης, ότι είναι *«οι μικρές αγάπες που μας οδηγούν στη μεγάλη Αγάπη, τον Χριστό»*. Ο γέροντας **Σιλουανός ο Αθωνίτης** (1866-1938) θεωρούσε ότι *κάθε κακομεταχείριση προς τα φυτά και τα δέντρα είναι αντίθετη με τη διδαχή της χάρης*. Οι «πνευματοφόροι» μοναχοί και οι ασκητές δείχνοντας απέραντο σεβασμό και αγάπη προς όλα τα δημιουργήματα του Θεού, αλλά και αναλαμβάνοντας να διακονήσουν ανιδιοτελώς την υλική δημιουργία, αναδεικνύουν και επιβεβαιώνουν το ασκητικό ήθος της Εκκλησίας, το οποίο τόση ανάγκη έχει ο σύγχρονος άνθρωπος. Η αφθαρτοποίηση και ακεραιοποίηση της κτίσης δεν είναι έτσι σύνθημα ή σλόγκαν για την Ορθόδοξη Εκκλησία και θεολογία, αλλά συστατικό στοιχείο της ηθικής της, του ήθους της, της ζωής της.

Μ' αυτή την έννοια η ηθική της Ορθόδοξης Παράδοξης δεν ενδιαφέρεται πρωτίστως για τη βελτίωση του ατομικού χαρακτήρα του κάθε ανθρώπου ή της κοινωνίας, αλλά κατεξοχήν για τη σωτηρία, την ακεραιότητα του όλου ανθρώπου (σώματος και ψυχής), καθώς και ολόκληρης της υλικής δημιουργίας. *«Σωτηρία για την Εκκλησία είναι να ζήσει ο άνθρωπος σώος και ακέραιος μέσα στο ακέραιο και σώο σύμπαν»*, όπως επισημαίνει ο Α. Κεσελόπουλος. Επιπλέον, η Ορθόδοξη θεολογία, δεν αντιλαμβάνεται τον ανθρώπινο πολιτισμό μακριά ή αποκομμένο από το ζωντανό σώμα της Εκκλησίας, το οποίο είναι συγχρόνως και *«Σώμα ζώντος Χριστού»*. Ο κόσμος οφείλει την ύπαρξή του στην Εκκλησία, στον Ιησού Χριστό και συγχρόνως ο κόσμος ως *«Σώμα ζώντος Χριστού»* προϋποθέτει μέσα του την ίδια την παρουσία του Ιησού Χριστού. *«Η αναστημένη ανθρώπινη φύση Του λειτουργεί στη συνέχεια μέσα στην ιστορία, σαν «μαγιά». Γίνεται τροφή και φάρμακο (Θεία Ευχαριστία), για να μπολιάσει και να ανακαινίσει σιγά – σιγά την δημιουργία»* (Παπαθανασίου Αθ.). Όπως, μάλιστα, επισημαίνει ο π. Α. Σμέμαν, στο βιβλίο του *«Για να ζήσει ο κόσμος»*, ο άνθρωπος οφείλει, αν θέλει να ζήσει αρμονικά και αγαπητικά σε σχέση με το Θεό, το συνάνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον του, να γίνει *«Σώμα ζώντος Χριστού»*.

Για να επιτευχθεί όμως αυτή η **συμπαντική - καθολική μεταμόρφωση**, απαιτείται η προσωπική μας αλλαγή, η οποία στη γλώσσα της Εκκλησίας μας ονομάζεται **«μετάνοια»**· και ασφαλώς όχι η εύκολη μετάθεση της ευθύνης στους άλλους, στην κοινωνία και τελικά στο απρόσωπο σύστημα (Μαντζαρίδης Γ.). Παρόμοια πρόσκληση, για ανάληψη από τον κάθε άνθρωπο της προσωπικής του ευθύνης έναντι του φυσικού περιβάλλοντος, απευθύνει με πολλή παρρησία και ο Νίκος Καζαντζάκης, όταν λέγει: *«Ν' αγαπάς την ευθύνη. Να λες, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γη. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω»*. Ο άνθρωπος, λοιπόν, στο μέτρο που εγκαταλείπει τον εγωκεντρικό, τον αυτόνομο και τον κτητικό τρόπο ζωής, καθίσταται (συμ)μέτοχος, (συν)εργάτης και (συν)δημιουργός του καινούριου -αναστάσιμου- πολιτισμού, τον οποίο εγκαινίασε ο Ιησούς Χριστός με την ενανθρώπησή του.

**Ιωάννης Γ. Ζαχαράκης, Μ. Δ. Ε. Θεολογίας,
Εκπ/κός κλ. ΠΕ1 Γεν. Εκκλ/κού Λυκείου - Γυμνασίου Λαμίας**